
Samo školné o dostupnosti vzdělání moc nevypráví

Samo školné o dostupnosti vzdělání moc nevypráví

Volby vyhrála strana, která dlouhodobě navrhuje, aby se studenti podíleli na financování svého studia. Je tedy čas uvažovat, jaké řešení připadá v úvahu a jak to dělají jinde.

Školné. Před volbami se všichni toho slova báli. Přesto je ve hře. Vítězná strana, ODS, totiž s podílem vysokoškoláků na financování vlastního studia dlouhodobě počítá.

Má to svou logiku. Přestože vždycky tomu tak nebylo, od poloviny devadesátých let statistiky ukazují, že ti, kdo vystudovali vysokou školu, mají díky svému vzdělání na pracovním trhu výhodu vyšší mzdy a nižší nezaměstnanosti. Není jistě vyloučeno, že jsou prostě schopní a uplatnili by se i bez školy. Nelze však přehlížet, že vysokoškolské vzdělávání pro ně přínosem je a společnost jejich studium něco stojí, zvláště když počet vysokoškoláků výrazně roste. Školné by znamenalo, že vysokoškoláci na sebe berou alespoň malou část těchto nákladů. S tím se zvyšuje jejich zodpovědnost za vlastní rozhodnutí, ale i jejich právo na kvalitní výuku.

Pozoruhodné je, že zatímco školné patří spíše do slovníku pravicových stran (středové strany jej více či méně připouštějí), jeho konkrétní zavedení bývá ve světě častěji záležitostí levicových vlád.

Modelů, z nich se lze učit, je ve světě několik a dost se liší

ODS dnes koketuje s australským systémem (zavedeným labouristy koncem osmdesátých let), který předpokládá, že vysokoškoláci budou moci splácet část nákladů za studium až v okamžiku, kdy jim vzdělání ponese konkrétní ovoce ve formě nadprůměrné mzdy.

Modelů financování vysokoškolského studia však existuje ve světě víc a zdá se, že je ten pravý okamžik trochu se na ně podívat.

Nutnost splácení může vést také třeba k šizení daní

V exkurzi byl LN průvodcem ředitel Střediska vzdělávací politiky Pedagogické fakulty UK a náš zástupce v Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) Jan Koucký.

Ten říká, že australský systém ekonomický efekt přináší a pomáhá financovat velký nárůst studujících. Má však i své problémy.

"Když se ptáte na zkušenosti Australanů, řeknou vám, že se zvyšuje migrace absolventů vysokých škol ze země. To proto, že splácení školného má v Austrálii formu jakési dodatečné daně a člověk, který není účastníkem tamního daňového systému, se jí prostě vyhne."

Část těch, kteří zůstanou, začala také daně šidit. Vzhledem k tomu, že za vzdělání platí, až když dosáhnou určité výše příjmu (průměrného platu v zemi), prostě některé příjmy nepřiznávají. Tím ovšem státní pokladna přichází ještě o víc než o školné.

Zdá se také, že celá administrace systému splácení a informování nových studentů o jejich možnostech stojí víc, než se původně předpokládalo. Zkrátka v Austrálii dnes nevybírají tolik, kolik čekali, a stojí je to víc, než mysleli.

Podívejme se ale blíže k nám, do Evropy. I tady najdeme školné. Například v sousedním Rakousku je zavedli v roce 2001.

V Rakousku snížili počet studentů, kteří nestudovali

Školné v Rakousku není na tamní poměry vysoké: 720 eur ročně. Přesto zažila země velké protesty, na které kancléř Schüssel reagoval dalšími ústupky. Jedním z důvodů (a možná i hlavním) byla snaha zbavit se takzvaných papírových studentů, tedy těch, kdož tráví na univerzitách dlouhé roky, aniž opravdu studují.

Před zavedením školného jich byla dobrá pětina, po zavedení se jejich počet přece jen snížil, ale zmenšila se i celková poptávka po studiu.

Ani Tony Blair to neměl ve Velké Británii se zavedením školného snadné a při jeho loňském zvyšování musel z původního záměru hodně ustoupit. Splácení lze odložit na dobu po ukončení studia, úroky z odkladu se neplatí (částka se v závislosti na inflaci jen valorizuje). Navíc podle Jana Kouckého maximální školné ve výši 3000 liber ročně nakonec platí jen menšina vysokoškoláků, protože čtvrtina dostává různé slevy a téměř třetina neplatí vůbec nic, protože jejich rodiny nedosahují stanoveného příjmu. Na takto nastavená pravidla pak doplácí spíše ti, kteří jsou těsně nad hranicí limitu. Právě u příslušníků části střední třídy se také projevil určitý pokles počtu uchazečů o vysokoškolské vzdělání.

Jedno z nejvyšších školných v Evropě má Nizozemsko. Jan Koucký však upozorňuje, že to pro studenty ještě vůbec neznamená vyšší ekonomickou zátěž. Vždycky je totiž nutné poměřovat vedle poplatků také další náklady na studium (učebnice a pomůcky, koleje) a na druhé straně systémy stipendií a podpor, jichž mají právě v Nizozemsku hned několik. V Nizozemsku dostane podporu i student z bohaté rodiny

Tu základní dostávají ve formě jakéhosi malého platu všichni studenti, dokonce bez ohledu na sociální postavení rodiny. Sociálně slabí mají nárok na další podporu, ještě další se pak řídí výkony, tedy úspěšností studia. Výsledkem je, že celková finanční náročnost vysokoškolského studia je v Nizozemsku nižší než například v sousedním Německu, kde se přitom žádné školné neplatí.

"Pokud se ale Holanďanů zeptáte, proč tedy vlastně vybírají školné, když peníze studentům na druhé straně zase dávají, vysvětlí vám, že je to proto, aby si vysokoškoláci uvědomovali, že studium něco stojí a že je namíste požadovat od škol za peníze kvalitu," konstatuje Jan Koucký.

Ve skandinávských zemích proslulých vysokými daněmi se školné neplatí vůbec, studenti dokonce dostávají plošnou podporu, ale zároveň se po nich chce, aby studovali velmi intenzivně. Proto například ve Švédsku či v Dánsku prakticky neexistují příležitostná místa pro studenty a vysokoškolské studium je tam kratší než v jiných zemích. Ve Finsku a ve Švédsku je také velmi drahé studentské bydlení. Rozhodně dražší než u nás. Ostatně Česko figuruje v tabulce, která porovnává finanční dostupnost studia, na jednom z předních míst.

Zatím. Podle mezinárodních rozborů se však nezdá, že by školné výrazněji omezovalo přístup na vysoké školy pro sociálně znevýhodněné skupiny. Na druhé straně nemá školné zvlášť silný vliv ani na kvalitu škol. Žádný odborník v Evropě neřekne, že vysoké školy ve Skandinávii jsou proto horší než například ve Španělsku, kde se školné platí. Zkrátka od školného nečekejme zázraky. OECD nám školné doporučuje Podle mezinárodních expertů OECD, tedy organizace, která dlouhodobě sleduje národní ekonomiky a i školství, by se ale ČR měla přestat školnému na veřejných vysokých školách bránit.

Čerstvě vydaná zpráva vysvětluje, že nejde jen o to, aby bylo možné finančně "utáhnout" zvyšující se počet studentů. Školné je také užitečný signál nejen pro studenty, ale i pro školy.

Expertí OECD ovšem zdůrazňují i to, že školné nesmí omezit přístup k vyššímu vzdělání, a musí být tudíž doprovázeno systémem půjček a odloženého splácení.

Radka Kvačková